

KS. STANISŁAW RYBA

Tarnów - Burek

MATKA BOŻA SZKAPLERZNA

W południowej części miasta Tarnowa, w pobliżu katedry, nad potokiem Wątok, przy ul. Narutowicza, stoi piętnastowieczny, gotycki, z wieżą neobarokową, drewniany kościół, który posiada prawdziwy skarb Tarnowa¹. Jest nim łaskami słynący obraz Matki Bożej Szkaplerznej, umieszczony w głównym, rokokowym ołtarzu, pochodzącym z drugiej połowy XVIII w.²

Malowidło przedstawia Matkę Bożą w półpostaci z Dzieciątkiem na lewej ręce. Obraz ma kształt stojącego prostokąta o wymiarach 92×70 cm. Podobrazie składa się z trzech lipowych desek zespolonych z sobą, na które naklejone jest płótno, na nie nałożony podkład kredowy. Obraz przedstawia Matkę Bożą z Dzieciątkiem. Obie postacie ujęte są frontalnie. Ukazana w półpostaci Matka, lewą ręką podtrzymuje Dzieciątko, w prawej trzyma szkaplerz, dlatego odbiera cześć jako Matka Boża Szkaplerzna.

Głowa Matki lekko pochyla się ku Jezusowi, który swobodnie unosi główkę w górę ku Matce, choć oczy Jego z zaciekawieniem patrzą przed siebie. Na głowie Matki Bożej widać zarys korony o wielkich rozmiarach. Najświętsza Pani ma twarz o bardzo delikatnym owalu utrzymaną w jasnej tonacji, z lekkim zaróżowieniem pociągłych policzków. Oczy wyraziste i szeroko rozwarte kieruje w stronę widza. Ponad nadziemską potęgą i majestatem Jej twarzy góruje matczyzna serdeczność i czułość. Dzieciątko unosi prawą dłoń do błogosławieństwa, a lewą wspiera na globie, który trzyma na kolanach. Głowę Dzieciątka otacza duży ozdobny nimb.

Całe tło, łącznie z postacią Madonny, zostało okryte srebrzystą blachą, ozdobioną w wytłaczane kwiaty, z wycięciami na twarz i dłonie Madonny, głowę, rękę i nóżkę Dzieciątka. Na blachy nałożone były bordowe sukienki z aksamitu, ozdobione białymi koralami ułożonymi w drobne wzory. Wokół

¹ Z. Simche, *Tarnów i jego okolica*, Tarnów 1930, s. 1; Rocznik Diecezji Tarnowskiej 1972, s. 499.

² A. Fridrich ks., *Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, t. 2, Kraków 1904, s. 492.

szy Maryi i Dzieciątka zawieszono są sznury czerwonych koralików, zaś na lewą rękę Łaskawej Matki dwa prostokątki brunatnego sukna, symbolizujące szatę szkaplerzną przypiętą prawdopodobnie 11 lipca 1865 roku, jak głosi wyhaftowany napis na podszewce sukni³. Przed odpustem, dnia 15 lipca 1977 roku, stare suknie zostały zmienione na nowe, niebieskie, ozdobione też małymi, białymi paciorkami ułożonymi w kwiaty i liście. Trudno ustalić dzieje obrazu, bo mamy o nim niewiele wzmianek w dokumentach historycznych. Pierwsze światło rzuciły dopiero wyniki badań konserwatorskich przeprowadzonych od listopada 1963 r. do lipca 1964 przez artystę konserwatora Rudolfa Kozłowskiego z Krakowa⁴. Stwierdził on, że pod obecną warstwą malarską, pochodzącą z drugiej połowy XIX wieku, znajduje się inny, oryginalny, wczesno-renański wizerunek Matki Bożej z Dzieciątkiem, jednakże nie ze szkaplerzem, lecz z różańcem. Na podstawie zdjęć rentgenowskich okazało się, że ów pierwotny obraz pochodzący najprawdopodobniej z początków XVI w., zachowany jest w dobrym stanie. Była nawet kwestia, który zostawić dla kultu⁵. Do odsłonięcia pierwotnego obrazu nie doszło, a zaważyły na tej decyzji względy kultowe, to znaczy przywiązanie ludzi do obecnego wyglądu obrazu.

Trudno ustalić czas powstania kościoła Najświętszej Maryi Panny na Burku w Tarnowie. Pierwszą pewną datą jest rok 1458. Wtedy to właśnie oddano kościół w opiekę wikariuszom kolegiaty tarnowskiej⁶. Według źródeł drewniany kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP został zbudowany „przez sześciu wieśniaków z Przedmieścia Większego” przed rokiem 1458⁷. Miał być poświęcony w 1462⁸. W roku 1597 był on „drewniany i konsekrowany”. 15 grudnia 1621 roku Marcin Szyszkowski, biskup krakowski, erygował kanonię pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP „na Burku” przy kolegiacie tarnowskiej, zlecając jej kanonikowi opiekę nad kościołem i odprawianie w niej służby Bożej. W akcie fundacyjnym była klauzula zobowiązująca kanonika do troski o rozszerzenie czci i nabożeństwa do Matki Bożej⁹. Według ks. Fr. Leśniaka „pierwotny budynek kościoła miał spłonąć w XVII wieku” Odbudował go prepozyt kolegiaty tarnowskiej ks. Andrzej Tarło¹⁰.

W 1853 roku kościół, spod którego ziemia zaczęła obsuwać się do potoku Wątok, uratował dla potomnych ks. Michał Król. Za jego gorliwym staraniem świątynię „odsunięto od potoku na nowe podmurowanie o blisko trzy sążnie”¹¹. W roku 1892 za staraniem ks. Tomasza Łączewskiego, wikariusza katedralnego, kościół odmalowano, a w 1895 dodano dwa boczne ołtarze¹². Około 1910 roku dostawiono od zachodniej strony wieżę, na kształt słupa, z izbicą

³ Kronika kościoła NMP Tarnów—Burek, s. 7.

⁴ APT—B, Dokumentacja konserwacji obrazu Matki Bożej na Burku w Tarnowie.

⁵ Kronika..., s. 62; J. Ziomek, *Obraz Matki Boskiej Szkaplerznej w kościele na Burku w Tarnowie*, Tarnów 1974, s. 49—50, mszps.

⁶ F. Herzig, *Katedra niegdyś kolegiata w Tarnowie wraz z krótką wzmianką o innych kościołach tarnowskich*, Tarnów 1900, s. 38.

⁷ Por.: F. Herzig, dz. cyt., s. 51 i n.; A. Fridrich, ks., dz. cyt., s. 492; B. Kumor ks., *Najstarsze parafie Tarnowa*, Cur. 108(1958), s. 272.

⁸ Wacław z Sulgostowa, *O cudownych obrazach w Polsce Przenajśw.* MB, Kraków 1902, s. 658; Kalendarz „Naszej Sprawy” na rok 1935, Tarnów 1935, s. 48.

⁹ Conscriptio nr 99(reg.); por.: F. Herzig, dz. cyt., s. 51 i n..

¹⁰ K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. 9, Lipsk 1842, s. 14; M. Król, ks., *Kościółek Najświętszej Maryi Panny na Burku w Tarnowie*, Tarnów 1854, s. 11; J. Leniek, F. Herzig, F. Leśniak, *Dzieje miasta Tarnowa*, Tarnów 1911, s. 293 i n.; J. E. Dutkiewicz *Tarnów*, Warszawa 1954 uważa, że kościół zachował się w niewiele zmienionym stanie do naszych czasów.

¹¹ M. Król ks., dz. cyt., s. 8.

¹² *Matka Boska Tarnowska woła nas*, NS 2/1934, nr 28, s. 1 i n..

i hełmem z latarnią¹³. 26 sierpnia 1934 roku powstał Komitet Opieki nad kościołkiem Najświętszej Maryi Panny na Zabłociu w Tarnowie, którego zadaniem była troska o kościół¹⁴. Po drugiej wojnie światowej do czasów obecnych przeprowadzono gruntowne remonty kościoła, konserwację obrazu Matki Bożej Szkaplerznej oraz zabezpieczenie potoku Wątok, który zagrażał kościołowi¹⁵. W roku 1949 utworzono na Burku oficjalny rektorat¹⁶. 26 kwietnia 1980 Biskup Tarnowski Jerzy Ablewicz utworzył przy kościele NMP w Tarnowie „na Burku” parafię p.w. Matki Bożej Szkaplerznej¹⁷.

W akcie fundacyjnym kanonii prebendarskiej pod tytułem Wniebowzięcia NMP na Burku, była klauzula zobowiązująca kanonika tejże kanonii do troski o rozszerzenie czci i nabożeństwa do Matki Bożej¹⁸. Ożywienie kultu nastąpiło od chwili, gdy kościółek na Burku, odnowiony w 1854 roku przez ks. Michała Króla, stał się od 1864 r. miejscem nabożeństw dla Bractwa Szkaplerznego. W każde święto Najświętszej Maryi Panny, w godzinach nie kolidujących z nabożeństwem parafialnym w katedrze, śpiewano Godzinki i odprawiana była Msza św.¹⁹ Od roku 1906 i w okresie międzywojennym wikariusze tarnowscy odprawiali tutaj Mszę św. dla młodzieży żeńskiej ze szkoły im. ks. Konarskiego w każdą niedzielę²⁰. Od lipca 1934 roku z woli bpa Franciszka Lisowskiego zaczęto odprawiać codzienną Mszę św. i inne nabożeństwa, zwłaszcza sodalicyjne²¹. Powodem, dla którego ten ubogi, najskromniejszy w swoim uposażeniu kościół ma tak wielką siłę przyciągania dla wiernych Tarnowa i okolicy, jest łaskami słynący obraz Matki Bożej Szkaplerznej. W czasie remontów kościoła drogi wszystkim obraz zawsze przenoszony był do katedry. Dnia 14 lipca 1935 roku procesję z obrazem prowadził z katedry bp. Franciszek Lisowski w otoczeniu duchowieństwa i licznej rzeszy wiernych. Mieszkańcy Zabłocia witali swoją Matkę dwoma bramami. Okna przy ulicy NMP udekorowano i rzęsiście oświetlono²². Od 1935 roku prowadzona jest osobna „Księga Łask i Cudów otrzymanych za przyczyną Matki Bożej Szkaplerznej na Burku w Tarnowie”. Wcześniejsze zapisy nie zachowały się. W tej księdze największa ilość osób dziękuje za odzyskane zdrowie, poza tym za ocalenie z wojny, wypadków, za powrót do życia z Bogiem, uchylenie lub pozytywne zakończenie procesu sądowego, za zgodę w rodzinie, otrzymanie dobrej pracy, mieszkania, nawrócenie na wiarę katolicką.

Świętem patrionalnym kościoła NMP jest dzień 16 lipca — uroczystość Matki Bożej Szkaplerznej. Święto to od niepamiętnych czasów było obchodzone bardzo uroczyście, z oktawą. Nie wiemy, jak organizowano najdawniej uroczystość odpustową. Najstarsi mieszkańcy Tarnowa opowiadają, że przez całą oktawę odpustową było wielu pątników. Przychodzili z najbliższych okolic, a nawet z Czechosłowacji i Węgier. Przez ulicę Panny Marii nie można było przejechać. W czasie odpustu pielgrzymi nocowali koło kościoła, śpiewali.

¹³ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, pod red. J. Dutkiewicza, t. 1, z. 13, Warszawa 1953, s. 18.

¹⁴ APT—B, *Księga protokołów z posiedzeń Komitetu i Wydziału Wykonawczego*, Tarnów 1934.

¹⁵ *Kronika...*, s. 7—127.

¹⁶ *Tamże*, s. 7.

¹⁷ APT—B, *Dokument erekcji parafii z dnia 26 kwietnia 1980 r.*

¹⁸ F. Herzig, *dz. cyt.*, s. 51.

¹⁹ ADT, *Ustawy Bractwa Szkaplerza Świętego*, Tarnów 1864, pkt 10.

²⁰ A. Pi s z o w a, *600-lecie Tarnowa*, Tarnów 1930, s. 34 i n..

²¹ J. T w o r k o w s k a, *O obrazach i figurach NMP w Tarnowie*, NS 3/1935, nr 22, s. 301.

²² Imponująca procesja, (artykuł nie podpisany przez dziennikarza, w: *Hasło* (pismo poświęcone sprawom politycznym, społecznym, gospodarczym i literackim), Tarnów 18 lipca 1935, s. 2.

W czasie oktawy odpustowej posługę sprawowali księży z katedry i z innych kościołów²³. Obecnie uroczystości odpustowe cieszą się dużą frekwencją. Przed odpustem jest odprawiana nowenna do Matki Bożej o ustalonej formie modlitewnej oraz rozważanie intencji każdego dnia odpustowego. Odpust trwa od 15 do 22 lipca. W sam dzień odpustu 16 lipca i na zakończenie oktawy, z reguły celebrowane i głosi Słowo Boże ksiądz biskup. Główne nabożeństwa odbywają się przy ołtarzu polowym. Każdy dzień odpustu ma swoją intencję, wokół której osnute są rozważania, nabożeństwa i modlitwy. W czasie odpustu przyjmuje się średnio około 200 osób do Szkaplerza św. Wieczorem, po Mszy św., która kończy się procesją eucharystyczną, młodzież pracująca i ucząca się urządza akademie religijne. Są też wystawy i filmy na tematy religijne. Dnia 19 lipca 1964 roku występował w czasie odpustu chór chłopięcy z Paryża²⁴.

O tym, że odpust cieszy się coraz większą frekwencją wiernych, możemy wnioskować z ilości przyjętych Komunii św. Podczas, gdy w 1964 roku w czasie odpustu rozdano 5000 Komunii św., to 15 lat później rozdano 10000. Choć kościół jest mały, a teren kościoła szczupły, to jednak w ciągu oktawy w czasie nabożeństw uczestniczy tu ok. 20.000 wiernych. W czasie oktawy odpustowej o wiele więcej wiernych nawiedza kościół, obchodząc na kolanach obraz Łaskawej Madonny²⁵.

Przy kościele na Burku od 1971 roku (lipiec) istnieje księga pielgrzymów. Przeglądając ją, zauważamy osoby prywatne i pielgrzymki, które przybywały z różnych okolic naszej diecezji, Polski, a nawet z zagranicy. Na uwagę zasługuje notatka grupy z Czechosłowacji: „Siostra zakonna, dwie kobiety i mężczyzna — przybyli do kościoła Matki Bożej Szkaplerznej na Burku, bo pamiętają z czasów dzieciństwa (przed I wojną światową), że do Tarnowa chodziły pielgrzymki ze Słowacji, w których nie brali udziału z powodu trudów drogi i małości”²⁶.

W ostatnich latach księży i wierni z pobliskich parafii przybywali tutaj z dziećmi, które były do Pierwszej Komunii świętej, aby złożyć hołd Matce Bożej i wpisać się do Szkaplerza świętego²⁷. Na początku studiów alumni I roku miejscowego Seminarium Duchownego przybywają tutaj, aby się oddać w opiekę Matce Bożej. Zasadniczą formą kultu obrazu Matki Bożej jest nieustanna nowenna do Matki Bożej Szkaplerznej. Nabożeństwo to wprowadzono we wrześniu 1962 r. i odprawiane jest w każdą sobotę wieczorem. Czciociele Matki Bożej z Tarnowa i okolic przychodzą tutaj chętnie, aby błagać o łaski potrzebne i złożyć pisemne prośby²⁸. Dużą popularnością wśród Tarnowian cieszą się również comiesięczne dwudniowe Godziny Skupienia u Jej stóp. Nabożeństwo to istnieje od 1971 roku. Jesienią 1956 roku wprowadzono specjalne nabożeństwo dla młodzieży uczącej się i pracującej, które odbywało się w każdą pierwszą sobotę miesiąca. Od 1976 roku nabożeństwo to odbywało się w każdą pierwszą środę miesiąca.

Ze spisu przyjętych do Szkaplerza, można wysunąć wniosek, że Bractwo Szkaplerzne było i jest bardzo żywotne²⁹. Liczne Róże różańcowe mężczyzn, kobiet, młodzieży i dzieci świadczą, że kult Matki Bożej Szkaplerznej ciągle wzrasta. Księgi z intencjami mszalnymi, w których wpisywane są adresy ofia-

²³ Relacja J. Łabno lat 81, zam. Tarnów, ul. Batoiego 7/26.

²⁴ Kronika..., s. 71.

²⁵ Tamże, s. 131.

²⁶ APT—B, Księga Pielgrzymów.

²⁷ Tamże.

²⁸ Kronika..., s. 20.

²⁹ ADT, Ustawy Bractwa...; tamże Spis Braci i Sióstr w Tarnowie, Tarnów 1864.

rodawców, świadczą o zasięgu kultu Matki Bożej Szkaplerznej. Ciągłe na plebanii zjawiają się wierni, którzy proszą o Mszę św. w różnych potrzebach. A przychodzą tu nie tylko z Tarnowa i najbliższych okolic, ale także z Pilzna, Dębicy, Dąbrowy Tarnowskiej, Brzeska, Mielca, Zakliczyna, Nowego Sącza, a nawet z Krakowa czy Katowic. Na nalegania wiernych, którzy usilnie proszą o odprawienie Mszy św. przed łaskami słynącym obrazem, ksiądz proboszcz zaprasza księży z miejscowego Instytutu Teologicznego. Choć obraz Matki Bożej Szkaplerznej w Tarnowie na Burku nie jest jeszcze ozdobiony papieskimi koronami, to jednak wierny lud wieńczy go licznymi wotami.